

ફાંકડીની ફજેતી.



ફેશનની ફીશીયારીના ફજેતીયા  
ફારસ.



છપાવી પ્રગટ કરનાર.

જમનાદાસ દેવજી.



ઈર્ષ વિજય પ્રીન્ટીંગ પ્રેસ, પાંચધુની મુંબઈ.



ઈ સં ૧૯૦૬.



૬-૧૩ ગુજરાત વિદ્યાપીઠ  
અમદાવાદ  
ગુજરાતી કોપીરાઈટ-સંગ્રહ  
જાહેર અખર.  
વાંચના લાયક પુસ્તકો

નામ.	કીંમત.
અંબાનનો ખુતી	૯-૮-૦
બાલાદુર આરવટીઓ	૦-૫-૦
કુમદા	૦-૮-૦
કુમદ સુંદરી	૦-૮-૦
દેવ પ્રભા	૦-૪-૦
રમણ તારા	૧-૪-૦
સુંદર રસીક મણી મેનાં	૧-૦-૦
સોનેરી ટોલી	૧-૪-૦
કુસુમ સુંદરી	૦-૮-૦
પૃથુસીંહ પ્રરમાર ભાગ બે	૧-૮-૦
ગુલાબીગુલ અને મનહર મોહનમાલા	૦-૬-૦

તે શીવાય બંધી જાતના મલસે.

મલવાનું ઠેકાણું,

બુકસેલર ઠા. કરશનદાસ ખીમજીની કુંપની.  
મસીદ બંદર રોડ, મુંબઈ રાયલીની હાશીસ સામે,

# गूजरात विद्यापीठ ग्रंथालय

[गुजराती कोपीराइट विभाग]

अनुक्रमांक १५७८ वर्गीक

पुस्तकनुं नाम डांडीजी डूळी

विषय . ६- : ३

# ફાંકડીની ફજેતી.

## ફાંકડી કેવી બની રાંકડી !

પ્રકરણ ૧ લુ.

ફાંકડીનો ફફડાટ.

મુખ્ય માંનોડરી મેળવવા માટે શાં રીધાદાસ પાધરાદાસ પાતનું ગામ છોડીને આવ્યા. સાથે પોતાની બાયડીને પણ લેતા આવ્યા, અને એક બે દિવસ વીસીમાં વાસો કરી છેવટ બાયડીના કાનનું સોનાનું લવંગીયું વેચીને એક કાટડી ભાડે રાખીને તેમાં તેઓ વસ્યાં. બાદ શાં રીધાદાસે ઇંદર તીંદર રખડી રઝળી ૩૧૫ ના માસીક પગારની નોકરી મેળવી, અને તેમ્નાંથી પોતાનું ઇંદર પોષણ ભરવાનો ઠરાવ રાખ્યો. થોડા દિવસ

તો તે પ્રમાણે તે પત્ની પત્ની સુખ આનંદમાં ની  
 વાસ્યા, અને એટલામાં શાં સીધાદાસનો દહાડો  
 સુધરતાંજ તેને રૂ પ૦ ના માસીક પગારની નોકરી  
 મળી, જેથી તેની ખાચડીનો મીઠાજ ભારો ભાર  
 વધવા માંડ્યો, અને વળી મુંબઈની ખાચડીઓની  
 ફેશનની શીશીઆરીઓ જોઈને તેણીનાં મગજમાં  
 પણ ફાંકડી બનવાનો પવન ભરાઈ ગયો. તેણી-  
 એ પોતાના પતીને મોંઢે ફફડાવા માંડ્યું કે “ તમે  
 મને મુંબઈમાં લાવીને શું સુખ આપ્યું ? મુંબ-  
 ઈની બધી ખાચડીઓ કેવી ફાંકડી થઈને ફરેછે,  
 અને તમે તો મને જાણે ગામડાની ગમાર જેવીજ  
 રાખો છો. ”

આ સાંભળી સીધાદાસે પોતાના નામ પ્ર-  
 માણે સીધો પાંધરો જીવાળ આપ્યો “ જો વાહલી  
 આપણે મુંબઈનાં લોકોની દેખાદેખી કરીને ઉડાઉ  
 ખરચો રાખીએ તો ત્રીજે દાહડે બીજા માગીએ  
 આપણી સદાઈજ ખારે દહાડા નભે ને સદાઈ  
 માંજ શોભા સચવાઈ રહે. સમજી ? ”

“એતો એમકરીને તમે કંઠુસાઈ કરોછો  
તે હું સમજુ છું.”

“કંઠુસાઈ કરતો હોજિતો તેમાં પણ શું ખોટું  
છે? પાંચ પદસા બચાવીશું તો તે આપણનેજ  
કોઈ પ્રસન્ને કામ આવશે. પચાસ રૂપીઆ મહીને  
પગાર લાવું છું તેમાંથી પરચીસનો ખર્ચ રાખી  
બાકી પરચીસ બચાવવાનું જોઈએ.”

“એ બધી તમારી વાતનો શાર એજ છે કે,  
તમારે મને કોઈ પણ લાહવો લેવા દેવો નથી. જુઓની  
આપણી પડોશની બધી બાયડીઓ કેવી ફાંકડી થઈ  
ફરેછે, અને હું કેવી એબીયત ને ગામડીયણ જેવી  
હીસુ છું. તમને પણ તેમાં શરમ નથી આવતી.”

“હું તો એમાં શરમ જેવું કશું જોતોજ નથી,  
પણ જોર આપણી સુનીતી બતાવેછે, અને એજ  
બારે દહાડા નભે. મુંબઈમાંતો ઘણા બરા ત્રણ પ-  
રચીસે તાલેવંત જેવા દમામ રાખે ને અગીયારી ખ-  
ર્ચ ઉઠાવી છેવટે નહીં થાકે તો ઇનસાલવન્ટ કોરટનો  
રસ્તો લે! તેવું મારે કરવું નથીતો.”

“ ના તે માગથી એવીરીતે પેટ, તો નહીંજ  
બળાય. હું લમને સાફવાત કહું છું.”

“ ત્યારે શું મારે દેવળું કાઢવું ? ”

“ દેવળું શાનું વળી ? મહીનાના પચાસ  
લાંબાં નેઢેલો બચ્ચ કંશે ને મને ફાંકડી ફેશનનો  
લાદવો આપો.”

“ તેવી રીતની મુરખાઈ બરેલો રસ્તો  
મારાથી નહીં લેાય. ! ”

“ તો બહે ! મારાથી પણ પ્રદેશમાં રહી  
ગામડીના જેવા અવાજ નહીં બેગવાયં ! મને  
મારે દેશ મોઢવી આપો ! ”

શાંત સીંધાદસ મનમાં વીચારવા લાગ્યા કે

“ આ ગાંડ સ્ત્રી હડ ચલવવા માંડીને. માટે હવે  
એની સાથે વીકળત રમી એ ગાંડને તદ્દપાત્રથી ઠેકાણુ  
લાવવી પડશે. ઠીક છે ! હવે બનાવર ને જા કહું છું.”

કહીને તે એ સ્ત્રી તરફ નામુશરૂઆતે તો તારી  
મરજી મુજબનો લાદવા તને આપવા તદ્દપાર  
છું.” કહીને ગલે મુંબતની બાગડી જેવી ફાંકડી  
તને બનાવી દીધી !”

“ તો પછી હું દેશ જવાનું નામ નહીં દઉંતો!”

“ ઠીકછે તો કાલે તારે માટે લપકાદાર કપડ વસાવી લાવીશ. ” કહીને સીધાદાસે હાલ તરત તો પોતાની બાયડીને જ્યાં ત્યાંથી સમજાવી શાંત પાડી.

## પ્રકરણ ૨ જી.

ફાંકડી બની !

ખીજે દીવસે શાં સીધાદાસ પોતાના મનમાં રચેલી રચના પ્રમાણે ઘરની પેટીમાં જોટલા પદ્મસા હતા તેટલા લઈને બજારમાં ગયો, અને પોતાના એક મારવાડી મીત્રને રાખી પોતાની બાયડીની તમામ વાત સમજાવી તથા પોતે તેણીને ઠેકાણે લાવવાને લગતી જે તદબીર મનમાં ગોઠવી રાખી હતી તે તે મારવાડીને સમજાવી, અને તેજ તદબીર



તેણે પણ પસંદજ કરી. બાદ મારવાડીને ત્યાં  
એક ઊખડેલ, ઊડાઉ, ને ફેશનની શીશીઆરીવાળી  
સ્ત્રીનાં કેટલાંક કપડાં અને તેવાજ દાગીના લપ-  
કાદાર હતાં તે તમામ સીધાદાસે લીધાં અને તે બરાબર  
બાકસોમાં ગોઠવીને તે તમામ ચીજો પાતાની બાયડી  
ને બતાવતાંજ તેણી ખુશી ખુશી થઈ ગઈ, અને  
એટલી તો દરખાઈ ગઈ કે કંઈ કસરજ નહીં!  
પાછલા પોદરના, અગરજી સીધાશા તો પોતાની  
નોકરીએથી પાછા ઘેર પધાર્યા નહોતા, તોપણ  
ફાંકડી લટકે મટકે કરતી પેલા તમામ વસ્ત્રાલંકાર  
સગ દરીયા કીનારાપર ફરવા ગઈ, અને પાતાનાં  
મનનો શોખ પુરો પાડ્યો. હવે તેણી મુંબઈની  
ફેશનની શીશીઆરીખોર ફાંકડી બની ખરી!  
સાયંકાળે સીધાદાસ ઘેર આવીને જુએ છે તો  
ફાંકડી મળે નહીં! આજુઆજુનાં પાડોશીઓથી  
બબર મળી કે તેણી દરીયા ફરવા ગઈ છે. બાદ  
સીધાસાએ ઓરડીનું તાળું ખોલીને રસોઈ કરવા  
માટે સગડી સળગાવી, અને એટલામાં ફાંકડી  
બપકાબેર આવીને બોલી “ જુઓ પ્રાણનાથ!  
હવે હું કેવી દીસું છું! ”

“વાહ ! પેહેલા નંજરની પટરાણી  
જેવી ! હવે તને કાઢપણુ એમ તો નહીંજ  
કહી શકે કે તું ગામડીયણુ છે ! હવે  
તો તું મુંબઈના શેઠાણી જેવી સુંદરી લાગે  
છે ને ! ”

“ત્યારે ! આનું નામજ લપકો ! આનું  
નામજ લાહવો ! ”

“અલખત ! એમાં તો કશો વાંધોજ નહી  
વાહલી ! ”

“પણ હવે મારે માટે નેખલેસ જરૂર  
લાવજો. તે વગર શોભામાં ખામી આવેછે.”

“પણ હવે મારી પાસે કુટ્ટી બદામે નથી !  
જેટલા રૂપીયા પેટ્ટીમાં હતા તે તમાગ આ બધું  
લાવવા પાછળ ખરચી નાંખ્યા, માટે નેખલેસ  
લાવવાને રૂપીયા નથીની ! ”

“તે ગમે તેમ કરો પણ નેખલેસ વગર  
તો નહીંજ ચાલે ! ”

“હીક છે તો જરૂર કાઢ મારવાડીને ત્યાંથી  
રૂપીઆ મેળવીને નેખલેસ લાવીશ, અને તારી  
હોંસ પુરી પાડીશ. ”

“ પણ નેખલેસ લાવો તો દાઢ જુના,  
જાણીતા, પ્રખ્યાત ને વખણાતા સોનીને  
ત્યાંથીજ લાવ્ને; કેમકે તેમને ત્યાં ધણુજ  
સરસ દાગીના ઈંગ્લીશ કામને પણ ટકકર મારે  
તેવા અને છે ! ધ્યાનમાં દિત્યું કે ? ”

“ સમજ્યો, તેમને ત્યાંથીજ લાવીસ. ”

આ પ્રમાણે ફાંકડીને ખુસ કરીને  
સીધાદાસે તેણીને શાંત પાડી, અને તે પછી  
ખીજે દીવસે તે પેલા મારવાડીને ત્યાં ગયો,  
તેની સાથે વાતચીત કરીને તેની પાશેથી રૂ  
૧૦૦ લીધા. અને એક જાણીતા અને હુંનરખાજને  
ત્યાંથી એક સુંદર “ મશીન પોલીમ ” નો નવી  
ફેશનનો નેખલેસ લીધો, જે સીધાદાસ પોતાની  
આયડી આગળ લઈ જતાંજ તેણી હરખાધ  
પરખાધ ગઈ !

# પ્રકરણ ૩ બું.

વાંધા વનેખાં !

સીધાદીશે ઘરમાં એક રૂપોયો પણ રાખ્યોજ નહોતો તેથી તેને ખરચનાં મટે વાંધા પડ્યા માંડ્યા ! કોઈ દાહડો શાક લાવે ને કોઈ દહાડો લુખુંજ ખાઈ લે ! દાણવળાનું કરજ વધવા માંડ્યું અને ઝાગઝમ દેવાદગ બની ગયો હોય તેવો દેખાવ તેણે પાતાની ગાયત્રીની નજરે બતાવવા માંડ્યા ! એક દીવસ તે કરગરીને ફાંકડીને કહેવા લાગ્યા “ જો વાલ્લા ! હજી પગાર આવનાં તો વાર છે, અને પગાર પણ આ મહીને મળવાની આગા નથી. કેમકે શેઠને આ મહીને વેપારમાં ઘણું નુકશાન લાગવાથી તે ખીચારાને પહોંસાતી લારે બીડ થઈ જ, માટે પગાર મળે તેવી આશાજ નથી. હવે ખરચ આપણે કેમ ચલાવવો તેને માટે મન તો ભારે મુંઝવણ થઈ પડી છે ! ”

“ પેલા તમારા મારવાડીને ત્યાંથી બીજા રૂપીઆ બ્યાજે લઈ આવીને હાલ તરત ખરચ ચલાવો.”

“ મારવાડી પણ ધીરતો નથી ! અરે પેલો નેખલેસ લેવાને જે સૌ રૂપીઆ લીધા હતા તેને માટેજ ગદ્દ કાલે ઉધરાણી કરતો હતો; કેમકે તેને વળી દેશમાં જવાનું છે ! ”

“ ત્યારે તો બીજો શો ઇલાજ ? તમે જાણો ને તમારું કામ જાણો ! ”

“ હું ધારું છું કે તારા એક બે દાગીના ગીરવી મુકું તો હાલ તરત કામ તો ચાલે ? ”

“ ખબરદાર ! મારા દાગીના પર નજર નાંખસો નહીં. ”

“ તો ભલે ! જેમ થાય તેમ ખરું ! ભગવાનની મરજી હશે તેમ ચરેને બનવાનું હશે તેમ બનશે ! ”

“ બીજું શું બનવાનું હતું ? દમ કેને લીડવો હો ? ”

“ બીજું એજ કે ઉપવાસી રહીશું ને મારવાડી બારણે આવશે ને બધો માત્ર જપત કરશે ! ”

“ ભલે કરે. હું કંઈ જાહીતી નથી તો! ”

બાદ સીધાદાસ શાંત રહ્યા, અને ઘરમાં જે ટાહું ને લુખું સુકું ખાવાનું હતું તે ખાઈ કરીને બાઈ સાહેબ પોતાની નોકરીએ ગયા. રસ્તે જતાં જતાં તેણે પેલા મારવાડીની મુલાકાત લીધી, અને તેની સાથે પોતાની તદખીરની મસલત ચલાવી બીજે દીવસે શું કરવું તે સધળું ચોકડું ગોઠવી રાખ્યું.

## પ્રકરણ ૪ થું.

ફાંકડી કેવી બની રાંકડી!

રાતના સીધાદાસ નોકરીએથી પાછા પરતાંજ રડવા જેવું મોં કરીને એક ખુંણામાં બેઠો. ફાંકડીનો દાથરો તો ચડેલોજ હતો, અને તોપણ તેણી બોલી “ કેમ વાઈ, તમે કંઈ રડતી સુંરત જેવા ખુંણો પકડી બેઠા છો ? ”

“ તો શું કરું ! મને તો કંઈ સુંહજતું નથી ! પેલા મારવાડીએ આપણાં ઘરપર ટાંચ કઢાવી છે, અને તારી ને મારીપર કેસા કઢાવ્યા છે, તેથી ઘરપર ટાંચ મારશે ને તેટલાથી તેના

રૂપીયા વસૂલ નહીં થશે તો વળી તે આપણે  
બંનેને પકડીને તુરંગમાં નખાવશે ! મહા ખુરી  
દશા થશે બાહલી ! ”

“ પણ કેસો મારા ઉપર શાનો લાગુ પ-  
ડે ? મારી કંઈ સહી મારવાડીની પાસે છે ? ”

“ તોપણ તું મારાં માલમતાની બાગી-  
યણુ છે, ને વળી આપણાં લીંદુ શસ્ત્ર પ્રમાણુ  
તું મારી અર્ધાંગના ફરી તેથી મારી સાથેજ  
તારી ઉપર પણ મારવાડીનો કેસો ચાલવામાં  
હરકત આવે નહીં. એવો કાયદો છે. ” સીધા-  
દાસે તેણીને ગહરાવવાને સુકીજ દોડી !

“ ત્યારે આપણા ધરનાં તમામ સરસામાન  
ને રાયઃચીલો આપણા પાંડાસીને ત્યાં મુંકી  
દઈએ તો પછી મુઝો મારવાડી શું કરનાર છે ? ”

“ તોપણ તને ને મને તુરંગમાં તો નાંખ-  
શેજ કેની ! તેમાં કંઈ છુટકો થનાર છે ! એ  
તો જમ કેહેવાય તે લીધેજ છુટકો કરે ! ”

“ ત્યારે તો આપણાં ભોગ ફરી વળ્યા !  
હવે કંઈ બાજી તદખીર કરીએ તોજ આપણા  
બચાવ થાય ! ”

“ મને તો બીજી કશી પણ તદખીર સુ-

હુજતી નથી, ને હું તો મુંઝાઈ ગયો છું !”

“પણ મારવાડી પકડા જશે તો આખરની આખર જશે ને વળી બીજારી થઈ જઈશું તે જુદું ?”

“તેતો છેજ તો વળી ! તે રાંડના કંઈ છોડનાર છે ? તેતો સહવાર થતાંજ આવીને ઉભો રહેશે. વળી સાથે બેલીક ને સોપાઈઓનું ધાડુ પણ આવશે ને પુરા ફજતી કરશે !”

“અરરર ! મે.હોદાણુ ! અરે પગ તમે આવા મરદ થઈને કંઈ રસ્તો કરાની !”

“રસ્તો એજ કે આપણું પાસે જે છે તે તમામ તેને સોંપીને બાકી વધવાને માટે હાથે પગે લાગીને તેને સમજાવીશ, અને પછી જ્યાં ત્યાંથી આવરૂ રાખીશ ! એ શીવાય બીજો ઉપાયજ રહ્યો નથા !”

“પણ તેમ કરો ! બળી ગયાં કપડાં ને દાગીના ! હું મારે મન વાળીને બેસીશ !”

“લાવ ત્યારે હમણાજ કે તે વળી સહવારમાં આવીને ઉભો રહે નહીં. ઘર મેળે તેને સમજાવીશ તો કદાચ પાંચ રૂપીઆનો ફાયદો થઈ ને વળી આવરૂ પણ સચવાઈ રહેશે.”



“લો આપુ છું.” એમ કહીને ફાંકડીએ તમામ વસ્ત્રો ને દાગીના તેને કહાડી આપ્યાં ને લઈ મારવડીને ત્યાં સીધાદાસ ગયા, અને રાધણી ખટપટનો અંત આણી નાખ્યો.



## પ્રકરણ ૫ મું

શમજ !! શમજ !! શમજ !!

થોડા દહાડા ગમે તેમ કરકસરથી ૨ લાખ્યા પછી તેમજ સાદાઈ, સભ્યતા ને સુસ્ત માં પોતાનો સંસાર નભાવવામાં ફાંકડીને મુખ સમજાયાં પછી સીધાદાસે તેણીને પુછ્યું “કેવલાલી, મુખ સામાંછે ? સાદાઈ, નીતી અને મધ્યમપણે ખરચ રાખવામાં કે ઉડાઉપણામાં ?”

“પ્રાણનાથ આપે તો પ્રથમ થીજ મને બોધ આપ્યો હતો કે સાધારણ રીતે ગુંજસ પ્રમાણે અને સાદાઈમાં રહેવામાંજ મુખછે, અને તેજ આપનો બોધ સત્ય સમજાયો છે.”



